

Les

Bedankt voor het downloaden van dit artikel.
De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

nt2@uitgeverijboom.nl
redactie@tijdschriftles.nl

Aan de slag met woorden leren

in de alfaklas

juni '17
24
Les 202

Leerlingen die analfabeet de Isk binnen komen, hebben veel te leren. Wat voor alle Nt2-leerders geldt, geldt zeker ook voor alfaleerlingen: hoe meer woorden je in het begin van je taalverwerving leert, hoe verder je zult komen. Om welke woorden gaat het dan in de alfaklas en hoe leren leerlingen die nog niet of nauwelijks kunnen lezen en schrijven die woorden? De 'toverwoorden' voor een snelle start en een goed resultaat in de alfaklas zijn eerst veel luisteren en spreken, een actieve rol voor leerlingen en werken aan een basiswoordenschat.

Zien, horen, bewegen en herhalen

Als je nog geen Nederlands kunt lezen en schrijven kun je niet even een nieuw woord lezen, opschrijven, even teruglezen, er een zin mee maken of een vertaling opschrijven. Nieuwe woorden onthouden vraagt daarom zeer veel van het geheugen van alfaleerlingen. Alles moet worden onthouden: wat het betekent, wat de vertaling is, hoe je het uitspreekt, hoe het geschreven wordt, met welke andere woorden je het kunt gebruiken, op welke plaats in de zin het kan staan, enzovoort. Voor een goede opslag van het nieuwe woord in het geheugen is extra veel activiteit nodig. Dat betekent extra veel herhalen, maar ook koppeling aan activiteit van de zintuigen die ze wél kunnen inzetten: zien, horen en bewegen.

Een beproefde werkvorm voor zien, horen, bewegen en herhalen is TPR (Total Physical Response). De docent geeft mondeling instructies en informatie en beeldt deze uit, de leerlingen volgen en doen na. In eerste instantie gaat het om luisteren en nadoen. Ze leren woorden in het hier en nu, belangrijke woorden in de basiswoordenschat. Ze leren namen van voorwerpen in het lokaal en die de docent meebrengt, van wat je met je lichaam en de voorwerpen kunt doen en de kenmerken ervan. Om de TPR actiever te maken kunnen leerlingen

de woorden en zinnen ook nazeggen en elkaar TPR geven. Veel leerlingen vinden de manier van werken prettig omdat het even een andere manier van werken is dan met pen en papier. De afwisseling tussen op de stoel hoofdarbeid doen en lekker even bewegen kunnen juist deze leerlingen goed gebruiken. Met TPR kun je ook allerlei soorten woorden langs laten komen: zelfstandige naamwoorden, werkwoorden, bijvoeglijke naamwoorden en ook eenvoudige zinnen: **Pak de grote tas, Pak de kleine rode appel**. Een mooi voorbeeld van hoe analfabeten kunnen leren door te zien en te luisteren bieden de filmpjes van **WOORD VOOR WOORD** van het Alfa College (alfadeur.nl).

Singalong

Ook taalriedels en liedjes zijn waardevol in de alfaklas, met bijvoorbeeld gerichte versta-oefeningen rond een aantal doelwoorden die de docent van tevoren uitbeeldt of laat zien. Leerlingen laten met handopsteken of aankruisen zien welke van deze woorden ze horen in het liedje. Alle leerlingen kunnen meedoen en je voorkomt zo dat leerlingen gefrustreerd zijn doordat het te snel gaat om alle woorden te verstaan of te begrijpen. Luister meerdere keren tot de doelwoorden zijn gehoord. Luister een volgende les opnieuw naar het liedje, eventueel met een andere versta-opdracht erbij,

voor de broodnodige herhaling. Op de gang zingende leerlingen kan wel een bijeffect zijn.

Ook andere oefeningen waarbij de leerlingen actief bezig zijn zorgen voor afwisseling in de les. Een les over het lichaam waarbij de leerlingen plakbriefjes met de woorden voor verschillende lichaamsdelen of kledingstukken op het lichaam van de docent (of een andere leerling) mogen plakken, maakt grote kans een hilarische les op te leveren. Wie al wat verder gevorderd is kan de briefjes schrijven, minder gevorderden kunnen de hand en de trui tekenen en de briefjes proberen te lezen. Met vragen als: ‘Wat kun je ermee doen?’ en ‘Welke kleur heeft het?’ ‘Is het hard of zacht?’ wordt de woordkennis versterkt. En als je de briefjes bewaart kun je de volgende les opnieuw aan de slag met de woorden.

Associëren

Een veelgebruikte en effectieve manier om nieuwe woorden te introduceren en te herhalen is het woordweb. Immers, woorden die in relatie met elkaar worden geleerd (de bus, rijden, reizen, de halte) worden beter onthouden dan losse woorden. Alfa-leerlingen vrij laten associëren kan echter niet-relevante woorden opleveren, zoals een leerling die bij huis het woord oom roept, omdat zijn oom toevallig net een huis heeft ge-

kocht. Ook associëren is een schoolse vaardigheid die ze soms nog moeten leren. Vooraf structuur bieden helpt, door een filmpje te laten zien, of door een verhaal te vertellen waar de doelwoorden meerdere keren in voorkomen. Zo komt er eerder een woordweb met relevante woorden op het bord.

Zelfstandig werken aan woordenschat

Effectief benutten van de leertijd door leerlingen zoveel mogelijk zelfstandig te laten leren is zeker ook een aanrader. Bijvoorbeeld door te werken met **flashcards**, een ‘golden oldie’ onder de hulpmiddelen voor taalleren. Leerlingen werken met kaartjes met een tekening of foto aan de ene kant en een vertaling, het Nederlandse woord of een zinnetje op de andere. Die kunnen ze zelf maken, maar op internet is ook veel te vinden op dit gebied. Oefenen kan zelfstandig (stapeltes met gekend en niet-gekend) maar ook door er samen spelletjes mee te doen: wie of wat ben ik, wie kan het snelst de woorden bij tien plaatjes noemen of schrijven, welk kaartje is weg, noem tien andere woorden bij dit plaatje, maak een woordweb met woorden die bij elkaar horen, enzovoort. Leerlingen die nog niet voldoende kunnen lezen en schrijven (Alfa A) kun je koppelen aan een meer gevorderde leerling (Alfa B/C),

zodat ze al luisterend, kijkend en overschrijvend de woorden kunnen oppikken.

De rol van digitale media bij het leren van woorden kan groot zijn bij deze leerlingen. Kurvers (2009)¹ concludeert in het onderzoek **WAT WERKT IN ALFABETISERING NT2?:** ‘Gebruik van de computer correleert significant en positief met de scores voor lezen, de mogelijkheid individueel te werken positief en significant met de scores voor schrijven’. Gelukkig is er een groeiend aantal online taalleerprogramma’s, tools en apps beschikbaar waarmee leerlingen kunnen oefenen en herhalen waar het mogelijk is, en zo vaak als nodig is. Mooi en gratis beschikbaar zijn bijvoorbeeld Diglin en Nederlands in beeld.²

Welke woorden?

Leerlingen zitten een beperkte tijd in de Isk en in die tijd moeten ze zoveel mogelijk, en de juiste woorden leren. Welke woorden zijn dat? Focus in de eerste plaats op de woorden die het meest gebruikt worden in het Nederlands. Dat zijn de woorden die de leerling het meest kan horen en die hij goed kan gebruiken bij het lezen, schrijven en spreken. Een leerling met een woordenschat van ten minste 1000 hoogfrequente woorden moet op taalniveau Alfa C/A1 kunnen functioneren.

Bad	Bakker
Bal	Band
Bang	Bank
Bed	Bedanken
Bedoelen	Bedrag
Bedrijf	Been
Beetje	Begin
Beginnen	Begrijpen

Voorbeelden van hoofdfrequente woorden. Uit: Beheydt, L & Wieers, T, Elementair woordenboek Nederlands. Van In, Lier / Brussel 1991.

Het leren lezen gaat vlotter als je de betekenis kent van de woorden die je leest. In de eerste fase (Alfa A) ga je van klank-tekenkoppeling (de klank [puh] hoort bij de letter 'p') naar herkenning van woorden met 'p' als pen en pak. Je herkent de eerste letter en kunt dan al gaan raden wat er staat: 'p'ak de 'p'en. Kennis van het woord en de woorden eromheen biedt steun bij het decoderen, en de leerling leert zo ook de context te gebruiken bij het lezen.

Als er een basismethode wordt gebruikt voor het alfabetiseringsonderwijs, of meerdere naast elkaar, zullen er automatisch al heel wat woorden voorbij komen. Voor de docent ligt er de taak kritisch te kijken naar de frequentie van de aangeboden woorden. Soms werkt een methode vanuit zogenaamde 'kapstokwoorden', woorden die dienen voor het technisch leren verklanken van letters en woorden, zoals **tas**, **kar**, **meel**, **vis**, **kaas**, **kool**, kan uit het eerste boekje van het veelgebruikte 7/43. Allemaal woorden met een hoge frequentie, alleen misschien niet allemaal even relevant voor leerlingen in de Isk.

Er zijn ook alfabetiseringsmethoden die meer werken vanuit betekenisvol-

voor, naast woorden als **ei**, **kaas** en **vis**. Woorden worden zowel los aangeboden bij afbeeldingen als in zinnen als: 'Hoe duur is een kilo kaas?' 'Hoe laat gaat de winkel open?' Goede zinnen om te oefenen in de klas, en meteen toepasbaar in het dagelijks leven.

De woorden en zinnen zijn gekozen op basis van het RAAMWERK ALFABETISERING NT2³ en het RAAMWERK NT2⁴, kaders die ook handige richtlijnen vormen bij de selectie van doelwoorden. Voor Alfa A zijn woorden als de prijs, de datum, de winkel, de afspraak, de dokter relevant, volgend uit de taaltaken 'Kan op een kassabon het totaal, de datum en de naam van de winkel aanwijzen. Kan de tijd van een afspraak vinden op een afsprakenkaartje van een specialist.' (Raamwerk Alfabetisering). Voorbeelden op Alfa C/A1 niveau als 'Kan bepalen waar een krantenbericht over gaat. Begrijpt waar een korte, eenvoudige mededeling op een deur of een prikbord over gaat. Begrijpt een aankondiging voor een feest of activiteit. Begrijpt een korte versie van het weerbericht.' leveren wat moeilijker woorden op als de uitnodiging, het weekend, vrienden en sneeuw.

Omdat er weinig geschikte methodes zijn voor alfabetiseringsonderwijs aan jongeren worden er op de Isk ook wel methodes ingezet die bedoeld zijn voor het leren lezen in het basisonderwijs. Vanuit het oogpunt van frequentie van woorden en de taalniveaus Nt2 vragen die om kritische blik op het punt van woordenschat. Woorden die bedoeld zijn om teksten aantrekkelijk te maken voor jonge kinderen en die gekozen zijn op hun nut voor het technisch leren lezen, denk aan geit en raap, zijn niet per se ook relevant - en interessant - voor jongeren.

grippen kan het handig zijn er een symbool of gebaar bij te geven, bijvoorbeeld door eerst boek te zeggen met twee handen met de palmen omhoog en dan bovenaan aan te wijzen.

Laten zien wat je kan

Een laatste tip voor woorden leren: laat leerlingen nieuwe woorden op een centrale plaats noteren, bijvoorbeeld in een woordenschriftje, en gebruik dat weer om woorden te herhalen en om erover te praten. Een belangrijke motivator voor de leerling: zo ziet hij wat hij al wél kan en weet.

Petra Popma

De auteur is senior adviseur en trainer bij het ITTA, Kennisinstituut voor Taalontwikkeling van de Universiteit van Amsterdam.

*Correspondentie:
petra.popma@itta.uva.nl*

Noten

1. Kurvers, J. & W. Stockmann (2009). WAT WERKT IN ALFABETISERING NT2? Een onderzoek naar succesfactoren Alfabetisering NT2. Tilburg: Universiteit van Tilburg. In: Alfa-nieuws. Jaargang 12. Coutinho, Bussum 2009
2. DIGLIN: test.diglin.eu
3. RAAMWERK ALFABETISERING NT2: Cito_ve_raamwerk_alfabetisering (of de hele link: www.cito.nl/onderwijs/volwassen%20educatie/alfabetisering/raamwerk_alfabetisering)
4. RAAMWERK NT2: www.cito.nl/~media/cito_nl/Files/Volwassenen-educatie/cito_ve_raamwerk_nt2.ashx

Voor een goede opslag van het nieuwe woord in het geheugen is extra veel activiteit nodig

le gehelen en taaltaken. Aan de hand van - voor hen relevante en interessante - tekst leren leerlingen beter lezen en nieuwe woorden. In het thema **Boodschappen** van MELKWEG PLUS komen bijvoorbeeld de hoofdfrequente woorden **koop**, **lekker** en **kilo**

Speciale aandacht is nodig voor de woorden die nodig zijn om schoolse taken uit te kunnen voeren, en om instructies te begrijpen: woorden als **klank**, **bladzijde** en **bovenaan**. Ook van belang om expliciet aan te leren en veel te herhalen. Bij abstracte be-

